

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทย เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา จึงต้องการกำลังคนหรือประชาชนที่มีการศึกษา มาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างได้ผล รัฐบาลจึงจัดการศึกษาให้ประชาชนอย่างทั่วถึง ในระดับประถมศึกษา ทั้งยังได้ส่งเสริมและขยายการศึกษาระดับประถมศึกษาให้มากขึ้น และจัดแบบให้เปล่า ดังในแผนการศึกษาฉบับที่ 5 รัฐบาลได้ขยายปริมาณโรงเรียนขึ้น จากสถิติปี 2526 มีจำนวนโรงเรียนประถมศึกษา 30,693 โรงเรียน จนถึงปี 2528 เพิ่มขึ้นเป็น 31,052 โรงเรียน ทั้งนี้ เพื่อต้องการให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐาน อ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถในการประกอบอาชีพตามควรแก่วัยและความสามารถ พร้อมทั้งสร้างคน เป็นพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข

เมื่อประชาชนมีโอกาส เข้ารับการศึกษาในโรงเรียน คณะครูอาจารย์จะถ่ายทอดวิชาการ อบรม สั่งสอนนักเรียนให้เกิดผลตามจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ดังนี้ คือ

1. นักเรียนมีคุณสมบัติที่โครงการ เน้นต่อไปนี้ ซึ่งถ้านักเรียนมีก็จะเป็นประชาชนที่มีคุณภาพ เช่น มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จ ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด อุตุน คติวิจารณ์ คัดลั่นใจอย่างมีเหตุผล มีขันติธรรม ค่อกำวิจารณ์ มิน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น และรู้จักทำงานหรืออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ ผู้ตามที่ดี เป็นต้น

2. นักเรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น มีสุขนิสัยส่วนคนและส่วนรวมทั้งกายและจิตใจ รู้กฎหมายที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน มีความรู้และทักษะในการหา การใช้ และการออมทรัพย์ เข้าใจความหมายของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีต่อชีวิตประจำวัน มีความรู้ และทักษะด้านวิชาการต่าง ๆ เป็นต้น

3. นักเรียนมีชีวิตที่สงบสุข เช่น นักเรียนรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิทยาการใหม่ ๆ เข้าใจและศรัทธาในศาสนาที่คนนับถือและนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความคิดริเริ่ม มีอิสระในการคิด และยอมรับความคิดของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล และรู้จักแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี

4. นักเรียนต้องเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ เช่น เชื่อมมั่นในระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้คุณค่า ชื่นชม และรักษา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ สำนึกในหน้าที่ และสิทธิของคน สามารถฝึกกำลังสติปัญญา กำลังกาย กำลังทรัพย์ เพื่อความเจริญมั่นคงของประเทศ และรู้คุณค่าในความเป็นไทย และภูมิใจที่เกิดในดินแผ่นดินไทย (กระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 1 - 3)

คุณสมบัติทั้งสี่ประการที่กล่าวมานี้ ถ้าครูสอนให้นักเรียนทุกคนมีและใช้ในชีวิตจริงก็จะ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศได้อย่างแน่นอน แต่นักเรียนจะมีความรู้ความสามารถตาม จุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา ได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับ การเรียนการสอน เป็นสำคัญ และการจัดการ เรียนการสอนจะจัดให้ได้ผลดีมีประสิทธิภพนั้น ครูจะต้องมีการวางแผนล่วงหน้าในการดำเนินการ สอนในห้องเรียน โดยการเตรียมการสอน เตรียมงานเกี่ยวกับเนื้อหา เตรียมวัสดุฝึกสำหรับนักเรียน เตรียมสื่อการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาพร้อมที่จะใช้ในห้องเรียน และสิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ตรวจสอบความเรียบร้อยของห้องเรียนที่นักเรียนทุกคนจะต้องเข้าไปใช้เรียนด้วย

นอกจากนี้มาสโลว์ ได้กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนนั้น การเรียนจะได้ผลก็คือ เมื่อนักเรียนมีความสนใจ มีความมุ่งหมายในการเรียน มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน ส่วนการสอนของครู นั้นจะได้ผลดีก็คือเมื่อครูรู้จักใช้แรงจูงใจให้นักเรียนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ โดยใช้แรงจูงใจ ทั้งภายในและภายนอก

การสร้างแรงจูงใจ เป็นเทคนิคหรือวิธีการที่ครูคิดและสร้างขึ้นเพื่อเร้าความสนใจของ นักเรียน เช่น ใช้วิธีการเสริมแรงโดยการให้รางวัลเมื่อนักเรียนมีผลการเรียนเยี่ยม มีความ ประพฤติยอด ยกย่องชมเชย เมื่อนักเรียนทำความดีความชอบ พูดให้กำลังใจ เมื่อนักเรียนประสบ ความล้มเหลว หรือทำผิดพลาดอย่างไม่ตั้งใจ นอกจากนี้ยังต้องให้ความรักนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน พูดจาสุภาพอ่อนหวาน หรือแม้แต่ใช้การลงโทษ เมื่อวิธีการเสริมแรงไม่ได้ผล

ส่วนการสร้างแรงจูงใจภายนอกนั้น จะต้องพิจารณาสภาพแวดล้อมของนักเรียนโดยทั่วไป ในโรงเรียน ซึ่งประกอบไปด้วยอาคารสถานที่ที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาคารเรียนซึ่งเป็น สถานที่ที่นักเรียนใช้ศึกษาเล่าเรียน ค้นคว้าหาความรู้เป็นส่วนใหญ่

อาคารเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของไทย นับตั้งแต่สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งใช้แบบการก่อสร้างอาคารเรียนของกรมสามัญศึกษา ที่ใช้ชื่อเรียกว่า แบบ ป. 1 ก ป. 1 ข ป. 1 ค ป. 1 ฉ เป็นต้น ค่อมาย้ายสังกัดเข้ามาอยู่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติที่มีแบบการก่อสร้างเป็นของตนเอง ใช้ชื่อย่อว่า สปช. 108 เป็นต้น ไม่ว่าจะใช้การก่อสร้าง แบบใด ก็มีส่วนที่เหมือนกัน คือ ภายในอาคารประกอบไปด้วยห้องต่าง ๆ มีรูปร่าง เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทั้งสิ้น ห้องเรียนต่าง ๆ เหล่านี้ใช้เป็นห้องเรียนประจำ ห้องเรียนวิชาเฉพาะ และห้องพิเศษอื่น ๆ ซึ่งถ้าได้มีการจัดสภาพให้น่าเรียน จะเร้าให้นักเรียนอยากอยู่ อยากรู้ อยากเรียน ซึ่งจะทำให้ การเรียนการสอนในห้องนั้น ๆ มีประสิทธิภาพ ข้อความที่กล่าวมานี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ มุณีมี พันธุ์ไทย (2521 : 4) พบว่า การใช้อาคารเรียนในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้ผลผลิตทางการศึกษามีประสิทธิภาพสูง

ภายในห้องเรียนนั้น นอกจากจะจัดสภาพและบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้แล้วยัง ต้องคำนึงถึงการใช้พื้นที่และขนาดของห้องเรียนที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนอีกด้วย จากเกณฑ์ มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา 2522 กำหนดไว้ว่า เนื้อที่ของห้องเรียนโดยเฉลี่ย นักเรียน 1 คน ค่อนข้างไม่น้อยกว่า 1.5 ตารางเมตร ทั้งนี้รวมถึงห้องพิเศษอื่น ๆ ด้วย (เกณฑ์มาตรฐาน โรงเรียนประถมศึกษา อ้างถึงในสงวน สิทธิอรุณเลิศ (2529 : 175-176)

นอกจากการใช้พื้นที่ดังกล่าวแล้ว ควรมีการแบ่งห้องเป็นบริเวณต่าง ๆ เช่น บริเวณ ที่ใช้เรียน บริเวณสำหรับจัดมุมหนังสือ บริเวณสำหรับจัดมุมวิชาในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ อาจใช้ ตู้ ชั้นวางหนังสือ หรือเฟอร์นิเจอร์อื่นเป็นส่วน เพื่อช่วยให้เกิดความยืดหยุ่นในการจัดกิจกรรม ได้มากขึ้น (วิจิตร วรคบางกูร 2524 : 94)

การสร้างอาคารเรียนเป็นการลงทุนทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่าย ในการก่อสร้าง ดังการเพิ่มจำนวนโรงเรียนประถมศึกษา รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณปีละเป็น จำนวนมาก ดังเช่น ปีการศึกษา 2525 ใช้จ่ายเป็นเงิน 3,077,679,000 บาท ปีการศึกษา 2526 เป็นเงิน 2,953,066,400 บาท และปีการศึกษา 2530 เป็นเงิน 2,125,600,000 บาท และยังคงเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลอีก ดังนั้นจึงควรคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยให้มาก การมีอาคาร

มากเกินไป แต่ไม่ใช่ประโยชน์ใช้สอยเท่าที่ควร ถือว่าเป็นการใช้อาคารเรียนที่ไม่คุ้มค่า
(วิจิตร วรคมางกูร 2524 : 47)

การที่จำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาลดลง เนื่องจากประเทศไทยได้วางนโยบายที่จะลดอัตราการเพิ่มของประชากรไว้อย่างเด่นชัดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 3 (2513 - 2519) และได้กำหนดนโยบายต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้อัตราการเกิดของประชากรลดลงทุกปี ซึ่งมีผลทำให้แนวโน้มการรับเด็กเข้าเรียนระดับประถมศึกษาลดลงไปด้วยในหลาย ๆ จังหวัด ในขณะที่อาคารเรียนเท่าเดิมหรือเพิ่มขึ้น การเรียนการสอนควรจะได้ผลดีขึ้นแต่สำหรับในเขตการศึกษา 6 คุณภาพการศึกษาในการประเมินคุณภาพการประถมศึกษาปี 2528 นับเป็นอันดับสุดท้าย การมีอาคารมากขึ้น นักเรียนน้อยลง แต่ผลการเรียนไม่ดีขึ้น จึงน่าจะก่อให้เกิดความสูญเปล่าทางด้านอาคารเรียนตามมา (ชนิดา รักษ์พลเมือง และคณะ 2527 : 17)

ต่อไปนี้เป็นตารางแสดงการลดของจำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาของจังหวัด
ในเขตการศึกษา 6

ตารางที่ 1 จำนวนนักเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 6 ปีการศึกษา 2526 - 2530 จำแนกตามจังหวัดในเขตการศึกษา 6

จังหวัด	จำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษา ปีการศึกษา 2526-2530				
	2526	2527	2528	2529	2530
อ่างทอง	32,762	31,741	31,005	30,827	30,614
พระนครศรีอยุธยา	72,760	72,317	68,555	63,632	61,796
ลพบุรี	75,727	75,295	70,837	61,024	61,948
อุทัยธานี	39,856	42,096	37,819	33,709	34,066
สระบุรี	53,626	54,023	49,898	47,901	47,756
ชัยนาท	39,263	38,816	36,950	36,334	33,401
สิงห์บุรี	27,697	27,129	24,854	20,838	21,081

จากตารางสถิติจำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาตามจังหวัดต่าง ๆ ในเขตการศึกษา 6 ข้างต้น จะเห็นได้ว่า จำนวนนักเรียนแทบทุกจังหวัดลดลงทุกปี ยกเว้น จังหวัดสระบุรี และจังหวัด อุทัยธานี ในปีการศึกษา 2527 และคาดว่า จำนวนนักเรียนจะมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ ในขณะที่ จำนวนอาคารเรียนเท่าเดิม หรือเพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดให้ทุกจังหวัดมีโครงการสำรวจอาคารเรียนและจำนวนนักเรียนทุกปี แต่ไม่มีผู้ใดศึกษา การใช้ประโยชน์ด้านการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาอย่างจริงจัง ทั้ง ๆ ที่ การใช้ประโยชน์อาคารเรียนด้านการเรียนการสอน มีผลสืบเนื่องไปถึงประสิทธิผลทางการศึกษา เนื่องจากการจัดสภาพอาคารเรียน ห้องเรียนให้เร้าใจ ก่อให้เกิดความกระตือรือร้นในการใฝ่หาความรู้ สิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ครูจัดทำขึ้นภายในห้องเรียนจะทำให้เด็กมีความสนใจในการศึกษาเล่าเรียนและการค้นคว้ายิ่งขึ้นด้วย เหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่องการใช้ประโยชน์อาคารเรียนด้านการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6 ขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์อาคารเรียนด้านการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6
ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาการใช้ประโยชน์อาคารเรียนด้านการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6 ในปีการศึกษา 2530 โดยศึกษาเฉพาะการใช้ประโยชน์ห้องเรียน และห้องวิชาเฉพาะเท่านั้น โดยใช้เครื่องมือในการหาข้อมูล 3 ชนิด คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต

ข้อตกลงเบื้องต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต เพื่อดูว่าในห้องเรียนที่สังเกตมีการใช้พื้นที่ตามรายการที่กำหนดไว้หรือไม่เท่านั้น และได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องและได้ทดลองใช้แล้ว จึงมีความตรงในเนื้อหาในการสังเกต

คำจำกัดความ

อาคารเรียน หมายถึง สิ่งปลูกสร้างถาวรภายในโรงเรียนประถมศึกษาที่ใช้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ในการวิจัยนี้เน้นอาคารที่ประกอบด้วยห้องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ห้องเรียน หมายถึง ห้องที่ใช้เป็นที่เรียนระดับต่าง ๆ และประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนการสอน

2. ห้องวิชาเฉพาะ หมายถึง ห้องที่จัดขึ้นเพื่อการเรียนการสอนเฉพาะวิชา เช่น ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องภาษาอังกฤษ ห้องจริยศึกษา ห้องดนตรี นาฏศิลป์ เป็นต้น

ผู้บริหาร คือ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ หรือตัวแทนที่ผู้บริหารมอบหมายให้
ออกแบบสอบถาม

การใช้ประโยชน์อาคารเรียน หมายถึง การใช้ห้องเรียนและห้องวิชาเฉพาะให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนอย่างคุ้มค่า ในการวิจัยนี้ จะศึกษาเฉพาะด้านต่อไปนี้

1. อัตราการใช้ห้องเรียน หมายถึง ค่าจากการคำนวณ เป็นร้อยละอัตราส่วนระหว่างจำนวนเวลาเป็นคาบที่ใช้ห้องจริง กับจำนวนเวลาเป็นคาบที่ควรอย่างเต็มที่ โดยใช้เกณฑ์ของยูเนสโก คือ การใช้ประโยชน์ห้องเรียนอย่างคุ้มค่าจะต้องมีการใช้ถึงร้อยละ 90 และร้อยละ 75 สำหรับห้องเรียนวิชาเฉพาะ

2. อัตราการใช้พื้นที่ห้องเรียนต่อนักเรียน หมายถึง ค่าที่ได้จากการคำนวณ เป็นร้อยละของอัตราส่วนระหว่างความจุของห้องที่ใช้จริงกับความจุของห้องที่ควรใช้อย่างเต็มที่ ปริมาณเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน ประถมศึกษา คือ

2.1 ห้องเรียนประถมศึกษา ขนาด 6 x 8 หรือ 6 x 9 เมตร
จุนักเรียนชั้นประถมศึกษาได้ 30 คน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จุได้ 25 คน

2.2 ขนาดห้องเกิน 6 x 9 เมตร ขึ้นไป จุนักเรียนได้ 35 คน
เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา อ้างถึงใน สงวน สิทธิธรรมเลิศ (2529 : 175-176)

3. ด้านการจัดและการใช้พื้นที่ห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน หมายถึง การใช้พื้นที่ในห้องเรียน และห้องวิชาเฉพาะจัดมุมหรือกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งปรับจากเกณฑ์การประเมินห้องเรียนตัวอย่าง ตามโครงการห้องเรียนตัวอย่างของเขตการศึกษาปฏิบัติการที่ 3 ปี 2528 ดังนี้

3.1 มุมวิชาในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ

3.2 บ้ายนิเทศ

3.3 การใช้ผ้าผนังตกแต่งเพื่อความสวยงามและความรู้

3.4 ที่วาง ที่ติด และเก็บสื่อการเรียนการสอน

3.5 มุมหนังสือหรือมุมห้องสมุด

3.6 ที่เก็บและวางผลงานนักเรียน

3.7 การเปลี่ยนแปลงการจัดแบบที่นั่งนักเรียน

สำหรับ เกณฑ์ในการพิจารณา ห้องเรียนและห้องวิชาเฉพาะแต่ละห้องนั้น ผู้วิจัยกำหนดว่าจะต้องมีการจัดและใช้พื้นที่ห้องเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนอย่างคุ้มค่า จะต้องจัดและใช้รายการดังกล่าวได้อย่างน้อย 5 ใน 7 อย่าง หรือร้อยละ 71.43

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการใช้ประโยชน์อาคารเรียน ด้านการเรียนการสอน โดยเฉพาะห้องเรียน และห้องวิชาเฉพาะของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6

2. ได้ข้อมูลสำหรับ เสนอแนะกองวางแผนและพัฒนาการศึกษา เขตการศึกษา 6 ได้ใช้เป็นแนวทางปรับปรุงการใช้ประโยชน์อาคารเรียนให้คุ้มค่าและเป็นแนวทางในการนิเทศการศึกษา เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอน ในเขตการศึกษา 6